CZU: 37.016:376.043.2-056 **https://doi.org/10.59295/sum9(169)2024_09**

ADAPTAREA CURRICULARĂ PENTRU INTEGRAREA COPIILOR CU CERINȚE EDUCATIVE SPECIALE: CONCEPT ȘI METODE

Florin CHEIA, Vladimir GUȚU,
Universitatea de Stat din Moldova

Integrarea fiecărui copil cu CES este o problemă ce trebuie studiată serios. Pornim de la ideea că şcoala are datoria de a asigura şanse egale tuturor elevilor. Din păcate, în cazul fenomenului C.E.S, realitatea din teren ne arată că există o prăpastie între politici educaționale și implementarea lor. Procesul de integrare educaţională a elevilor cu CES include elaborarea unui plan de intervenţie individualizat, în cadrul căruia, folosirea unor modalităţi eficiente de adaptare curriculară are un rol esenţial.

Modul în care raportarea la valori influențează felul în care privim educația, precum și modul în care concepte cu caracter globalizator ne fac să uităm de specificul local/zonal/național al educației. Pentru a le ilustra, au fost exemplificate teste/ modalități internaționale ce evaluează sistemele de învățământ, precum și măsurile pe care unele state le-au luat pentru a aduce educația mai aproape de nevoile elevului, spre noua tipologie de elev a „erei digitale”, multiculturale, plurilingvistice. Globalizarea este astăzi un fenomen incontestabil, care afectează profund sistemele statelor. În sensul său actual, termenul globalizare s-a ivit din constientizarea faptului că lumea se află într-un proces prin intermediul căruia va deveni un fel de „sat global” sau, cel puţin, un singur sistem economic, socio-politic şi cultural.

Prin urmare, implicaţiile fenomenului pentru domeniul educaţiei sunt serioase şi incontestabile. O parte dintre cercetările întreprinse asupra implicaţiilor fenomenului globalist în educaţie încearcă să demonstreze că însuși fundamentul acesteia este zguduit din temelii. Diversificarea și fragmentarea, specifice societăților globale, ar duce la anularea idealurilor educaționale naționale, care vor fi limitate la a răspunde cerințelor economice în condițiile competiției globale.

***Cuvinte-cheie**: adaptare curriculară, adaptare, integrare, cerințe educative, diferențiere, incluziune, copii cu CES.*

CURRICULUM ADAPTATION FOR THE INTEGRATION OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL REQUIREMENTS: CONCEPT AND METHODS

The integration of each child with CES is an issue that must be seriously studied. We must start from the idea that the school has the duty to ensure equal opportunities for all students. Unfortunately, in the case of the C.E.S phenomenon, the reality on the ground only shows us that there is a gap between educational policies and their implementation. The process of educational integration of students with CES includes the development of an individualized intervention plan, in which the use of effective methods of curricular adaptation plays an essential role.

The way in which reference to values influences the way we look at education, as well as the way in which globalizing concepts make us forget the local/regional/national specificity of education. To illustrate them, international tests/ methods that evaluate education systems were exemplified, as well as the measures that some states have taken to bring education closer to the student's needs, towards the new student typology of the „digital era”, multicultural, plurilingual. Globalization is today an undeniable phenomenon, which deeply affects the systems of states. In its current sense, the term globalization arose from the awareness that the world is in a process through which it will become a kind of „global village” or, at least, a single economic, socio-political and cultural system.

Therefore, the implications of the phenomenon for the field of education are serious and undeniable. Part of the research undertaken on the implications of the globalist phenomenon in education tries to demonstrate that its very foundation is shaken from its foundations. Diversification and fragmentation, specific to global societies, would lead to the cancellation of national educational ideals, which will be limited to responding to economic requirements in the conditions of global competition.

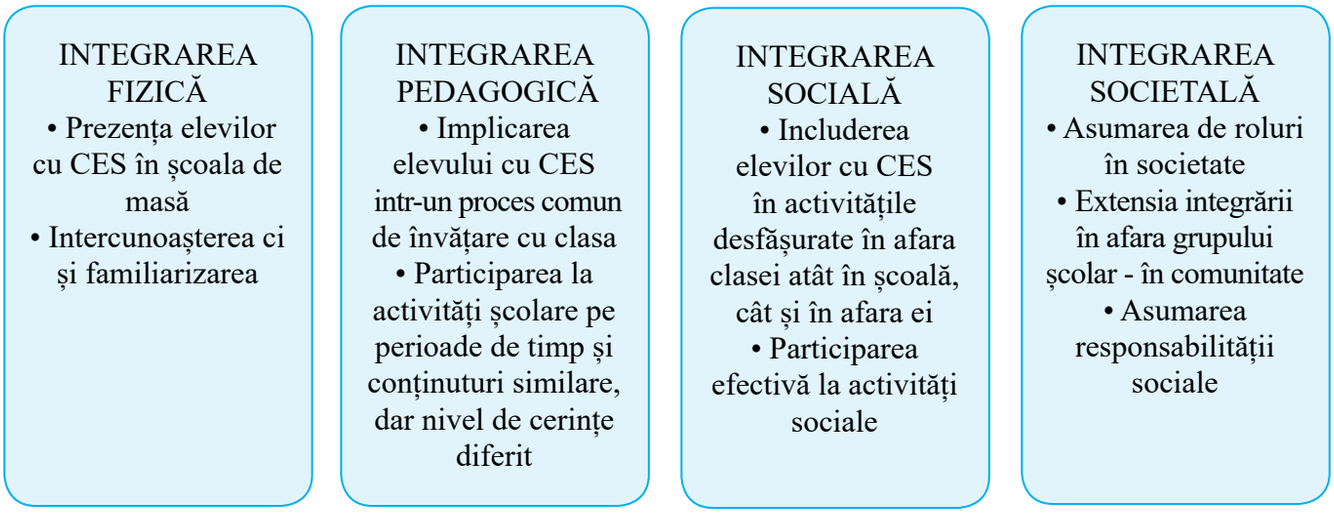
***Keywords:** curriculum adaptation, adaptation, integration, educational requirements, differentiation, inclusion, children with SEN.*

Introducere

Educaţia integrată se referă la includerea în structurile învăţământului de masă a copiilor cu cerinţe educative speciale, pentru a oferi un climat favorabil dezvoltării armonioase şi cât mai echilibrate a personalităţii acestora. Integrarea este o noțiune opusă segregării care abordează acele practici și măsuri apte să ”maximizeze potențialul unei persoane de participare la principalele tendințe ale culturii sale” [5, p. 48]. Educația integrată poate pregăti integrarea în funcție de dimensiunea socială a copiilor cu dizabilități, dar doar în condițiile în care răspunde cât mai bine cerințelor acestora. Specialiștii în domeniu exprimă necesitatea unei analize foarte serioase înainte de a se proceda la o *”integrare totală”*, a tuturor copiilor cu dizabilități. James Kauffman (1989) concluziona că încercarea de a forța elevii să se integreze este la fel de coercitivă și discriminatorie ca și când s-ar încerca să forțezi toți elevii să participe la un învățământ special [2].

Integrarea elevilor cu CES este intens dezbătută de literatură de specialitate, iar, în acest sens, evidențiem contribuția autorilor T. Vrășmaș, I. Mușu, P. Daunt [5, p. 19], potrivit cărora există patru etape de realizare a acestui proces (figura 1).

Fig. 1. Etapele integrării elevilor cu CES.

Cele patru niveluri ale integrării nu se desfășoară și se realizează separat, ci se află în relații de interdependență – subliniem că absența unei etape afectează socializarea propriu-zisă.

Adaptarea curriculară: concept și metodologie

Adaptarea curriculară vizează corelarea conținuturilor componentelor curriculumului general cu potențialul elevului cu cerințe educaționale speciale urmărindu-se finalitățile procesului de adaptare și integrare școlară și socială a acestuia. Organizarea procesului educaţional pentru elevii cu CES în şcolile de masă, inclusiv adaptarea curriculară, implică o serie de principii care au rolul de a-l eficientiza şi de a-l implementa responsabil și competent, plecând de la principiile moderne impuse de noile orientări în domeniul asistenţei și educației persoanelor cu cerinţe speciale. Curriculum-ul adaptat nu este considerat unul nou, ci este acelaşi curriculum general, dar adaptat la posibilitățile individuale ale copiilor cu CES. Flexibilizarea acestuia respectă dreptul la instruire a tuturor copiilor prin raportarea la potențial și capacitățile sale, elevul fiind pus în situația de a-și asuma responsabilitatea față de propria învățare și de a dobândi cunoștințe și competențe în ritm propriu.

Pornim de la ideea că şcoala are responsabilitatea de asigurare de şanse egale tuturor elevilor. Definind noțiunea de șanse egale subliniem că reprezintă crearea unor condiţii identice: programe comune, manuale, asigurarea de posibilităţi maxime de dezvoltare fiecăruia, în funcţie de aptitudinile şi interesele sale. Pentru ca activitatea instructiv–educativă să înregistreze progres trebuie realizată clar şi într-un mod diferenţiat.

Educaţia diferenţiată vizează adaptarea activităţii de instruire la posibilităţile diferite ale elevilor, la ca-

pacitatea de înţelegere şi ritmul de lucru propriu unor grupuri de elevi sau a fiecărui elev în parte. Desigur, acest proces cere timp, efort, cadre didactice calificate, instruite într-un mod special, profesori de sprijini motivați, muncă în echipă interdisciplinară: pedagog, consilier școlar, psiholog, cadru didactic, profesor de sprijin, învăţător de sprijin.

Educaţia copiilor cu cerinţe speciale cere: eficienţă, caracter integrat, caracter diferenţiat, adaptat/adaptabil particularităţilor vârstei respectivilor elevi. Realitatea din învățământul actual ne arată, că există o inconsecvență între politicile educaționale și implementarea lor.

Caracterul integrat al învăţământului ne pune în faţă problema situaţiei în care un elev cu cerinţe educaţionle speciale trebuie integrat într-o clasă obişnuită. În fapt este vorba pe de o parte de situaţia copilului respectiv, iar pe de altă parte, de situaţia clasei în care acel elev este integrat. C. Păunescu și I. Mușu utilizează sintagma de „psihopedagogie specială integrată”, prin care termenul de *integrată* vizează atât integrarea mai multor discipline ce participa la educația elevilor cu CES, cât și sistemul educațional privit în ansamblu [4].

Urmărim o bună înţelegere reciprocă, o coexistenţă socială normală a copiilor, în ciuda diferenţelor existente între ei. Pentru elevul cu cerinţe educţionale speciale înseamnă a fi înţeles şi acceptat, cu tot potențialul lui, cu tot ce poate aduce activităţii de grup, în pofida deficienţelor sale. O normalizare a relaţiilor este benefică şi pentru ceilalţi elevi, care învaţă să respecte dreptul la diferenţă, să fie solidari cu cei care întâmpină dificultăţi.

Practica altor ţări arată că integrarea unui elev cu CES este o problemă care trebuie serios studiată cu program de intervenţie personalizat, care să conţină toate măsurile pentru progresul acestuia. În vederea alcătuirii programului de intervenţie personalizat, învăţătorul/ profesorul trebuie să fie sprijinit de specialişti: medic, psiholog şi logoped, cadrul didactic de sprijin, o echipă și niciodată de un singur om. Fiecare elev cu CES trebuie să beneficieze de un program adaptat de recuperare şi să dezvolte adevăratul potenţial fizic şi psihic pe care acesta îl are.

Integrarea urmăreşte valorizarea la maxim a tuturor aptitudinilor elevului alcătuindu-se un program de intervenţie personalizat, care să cuprindă toate măsurile necesare pentru un rezultat pozitiv. Prin integrare se realizează şi o pregătire psihologică elevului, care să ajute la crearea unor stări afectiv-emoţionale corespunzătoare.

Raportul relaţiei socializare-integrare-incluziune are în vedere implicaţii practice, teoretice şi privesc evoluţia sistemului de organizare a educaţiei speciale şi a pregătirii elevilor pentru integrare şi incluziune în activităţi educative şi în colectivităţi sociale normale.

Din categoria cerinţelor educaţionale speciale fac parte: elevi cu dificultăţi motorii, sindrom Down, dificultăţi de vorbire, tulburări de comportament, autism, deficit de atenţie şi hiperactivitate (ADHD), dar şi cei care trec printr-o perioadă mai grea (abandon familial, abuzuri, tulburări psiho-emoționale care dizabilitează formarea normală a personalității elevului). Fac parte din aceeastă categorie şi elevii supradotaţi. Aceşti elevi au nevoie de provocări pentru a-şi menţine interesul faţă de şcoală.

Munca diferenţiată şi programul pedagogic personalizat pentru elevii cu CES constă în stabilirea unor obiective şi a unui program, diferit de restul clasei şi adaptate în funcţie de necesităţile şi dificultăţile elevului.

Obiectivele şi conţinuturile instructiv-educative ce urmează a fi parcurse de către fiecare elev cu CES trebuie stabilite de profesorul de sprijin şi profesorul de la clasă, în egală măsură. Întreaga intervenţie asupra elevilor din învăţământul integrat presupune, o muncă în echipă: profesor de la clasă, profesor de sprijin, logoped, profesor consilier, părinţi.

Rolul esenţial în educaţia integrată îl deţine învăţătorul/profesorul clasei, cel care reprezintă principalul factor de acţiune şi de coordonare a programului de intervenţie personalizat pentru elevii cu CES.

În aceste condiții, ar fi ideal justificat ca profesorul/ învăţătorul clasei să îndeplinească o serie de acțiuni specifice prin care:

- să-şi perfecţioneze pregătirea cu elemente care să ajute în includerea optimă în clasă a elevilor cu CES şi asigurarea de şanse egale la educaţie;
- să manifeste interes continuu pentru identificarea, evaluarea şi programarea periodică a conţinuturilor învăţării;

- să coopereze cu echipa educaţională şi cu familia elevului;
- să participe la elaborarea planului de intervenţie personalizat pentru fiecare elev cu CES şi să urmărească parcursul educaţional al acestuia [5].

Un cadru didactic care are în colectivul său un elev cu nevoi speciale acţionează în urma unei reflecţii îndelungate. Un punct important al intervenţiei grupului de specialişti îl reprezintă colaborarea cu părinţii şi consilierea acestora, implicarea lor directă în lucrul efectiv cu elevii, nu şi în calitate de observatori, ci de participanţi activi.

Procesul de integrare educaţională a elevilor cu CES include elaborarea unui plan de intervenţie personalizat, în cadrul căruia, folosirea unor modalităţi eficiente de adaptare curriculară este esenţial.

Curriculum-ului poate fi definit ca fiind un program de activităţi şcolare în integralitatea sa, care se concretizează în planul de învăţământ, programa şcolară, manualele şcolare, îndrumătoarele metodice, obiective şi moduri comportamentale ce duc la realizarea obiectivelor, metodelor şi mijloacele de predare-învăţare, ce dezvoltă modurile de evaluare coerentă și corectă a rezultatelor.

În planul dezvoltării curriculare pentru elevii cu deficienţă are loc o mişcare în *sensuri diferite* faţă de curriculum-ul general pentru elevi.

Pe de o parte, curriculum-ul acestora se restrânge, iar pe de altă parte, se amplifică prin introducerea unor activităţi suplimentare individualizate, destinate compensării şi recuperării stării de deficienţă.

Spre exemplu, în cazul elevilor cu deficienţă mintală, planul de învăţământ se reduce atât din punct de vedere al numărului de discipline de studiu, cât şi din punct de vedere al conţinutului informaţional, ce urmează a fi însuşit în fiecare capitol în parte. Creşte numărul de activităţi individuale, în care urmează să fie inclus elevul cu deficienţă mintală, cu scopul recuperării acestuia pe partea deficitului cognitiv înregistrat.

Raporturile care se stabilesc cu fiecare elev sunt foarte importante. Acesta trebuie să simtă că este apreciat și validat ca individ. Ei vor fi motivați în participarea la procesul de învăţământ după posibilităţi, cadrele didactice fiind în situaţia de a-şi adapta metodele instructiv-educative.

Parteneriatul cât mai strâns între părinţii elevilor cu dizabilităţi şi cadrele didactice care pot interveni pentru consilierea acestora ajută la reducerea stresului pe care-l simt familiile şi micşorează riscul ca cei care cresc aceşti elevi să-şi manifeste frustrările asupra copiilor lor.

Reducerea izolării părinţilor se poate realiza punându-i în legătură cu alţi părinţi aflaţi în situaţii similare, promovând o abordare pozitivă a creşterii şi disciplinării copiilor. Măsurile întreprinse trebuie să se adreseze factorilor ce contribuie la diferite forme de neglijare, inclusiv lipsa informaţiilor, caracterul nepotrivit al acestora, respectul scăzut faţă de sine, sentiment de izolare, aşteptări nerealiste şi înţelegerea greşită a dezvoltării copilului şi al rolului de părinte.

În scopul atingerii obiectivelor specifice, se realizează *adaptări curriculare*, înţelegând prin aceasta orice adaptare a conţinuturilor disciplinelor şcolare, precum şi adaptării în mediul de învăţare, în sfera procesului evaluativ şi al adaptării ale unor mijloace tehnice de reabilitare folosite în procesul instructiv-educativ.

În vederea realizării acestor adaptări se iau în considerare următoarele aspecte:

1. Poate să obţină aproximativ aceleaşi rezultate elevul cu cerinţe educaţionale speciale comparându-l cu elevii din clasă?
2. Poate fi sporită participarea elevului prin schimbarea organizării lecţiei?
3. Are nevoie elevul cu cerinţe educaţionale speciale de obiective curriculare adaptate?
4. Se implică învăţătorul de la clasă în deciziile referitoare la adaptarea curriculară?
5. Corespunde din punct de vedere al conţinutului, curriculum-ul adaptat nevoilor copilului?

Se foloseşte şi activitate care oferă posibilitatea elevilor cu dificultăţi de învăţare să colaboreze unii cu alţii prin discuţii, lucrări de cercetare şi/sau jocul de rol [1].

Învăţătorul clasei trebuie să dobândească/să stăpânească o formă de pregătire adecvată în educaţia specială, să fie capabil să poată identifica elevii cu cerinţe educaţionale speciale, să le recomande planuri, să elaboreze planuri individualizate, să fie disponibil în a lucra cu specialişti, cu părinţii, să aibă capacităţi manageriale şi pedagogice, să lupte pentru reducerea izolării/discriminării copilului CES în clasă şi în întreaga activitate didactică.

Planificarea individualizată a învăţării presupune adaptarea educaţiei la nevoile individuale din perspectiva diferenţelor dintre elevi. Diferenţierea curriculumului atât pentru copiii cu CES, cât şi pentru cei cu potenţial de învăţare ridicat se întemeiază pe aceleaşi premize:

- scopurile educaţionale pot fi atinse prin mai multe tipuri de programe adaptate;
- realizarea scopurilor educaţionale este facilitată de selecţia şi organizarea realistă a obiectivelor educaţionale conform diferenţelor individuale;
- diferitele aspecte, cerinţe educaţionale pot fi întâmpinate prin oportunităţi educaţionale variate.

Conceperea unei adaptări curriculare se poate realiza prin:

Extensiune - pentru elevii al căror potenţial intelectual nu este afectat, prin introducerea unor activităţi suplimentare de însuşire prin compensare a unor limbaje alternative de comunicare.

Activităţi de socializare - pentru cei cu probleme de auz şi văz.

Selectarea conţinuturilor din curriculum general pentru elevii din şcoala de masă şi renunţarea la acele conţinuturi ce nu pot fi înţelese de copiii cu CES.

Diferenţierea curriculară necesită astfel selecţionarea sarcinilor de învăţare după criteriul capacităţii intelectuale, ritmul de lucru şi nu după criteriul vârstei cronologice. Este nevoie de o adaptare a procesului instructiv educativ la posibilităţile intelectuale, la interesele cognitive, la ritmul şi stilul de învăţare al elevului cu CES.

Ţinând cont de diferenţele individuale elevii care participă la procesul de educaţie trebuie să beneficieze de o *diferenţiere educaţională* pentru că:

- au abilităţi, interese şi experienţe diferite;
- provin din medii socio-familiale diferite şi au diferite comportamente afective (timiditate, emotivitate etc.);
- au un potenţial individual de învăţare.

Modul diferenţiat de lucru ar trebui să fie o practică incluzivă pentru fiecare grup de elevi pentru că:

- aceştia învaţă în ritmuri diferite;
- au experienţe de viaţă diferite şi presupun adoptarea unor metode de învăţare diferite şi a unor materiale şi mijloace didactice diverse.

Dificultăţile de învăţare la clasă apar pentru că:

- au urmat cu întreruperi (din cauza bolii) etapele în educaţie (învăţământul preşcolar, începutul clasei pregătitoare, abandon şcolar sau absenteism crescut);
- au dificultăţi emoţionale, sociale sau de comportament;
- prezintă tulburări senzoriale de auz sau de văz;
- au dificultăţi de învăţare a scris-cititului(dislexia-disgrafia);
- au dificultăţi perceptiv-motrice (orientare în spaţiu şi timp, schemă corporală);
- au retard;
- au dificultăţi de vorbire sau de limbaj şi de comunicare;
- procesul de predare – învăţare – evaluare este neadecvat nevoilor educaţionale şi diferenţelor individuale dintre elevi (sarcini prea grele sau prea uşoare, metode neparticipative, timp insuficient dozat, material didactic inadecvat sau insuficient, sau chiar suprasolicitant).

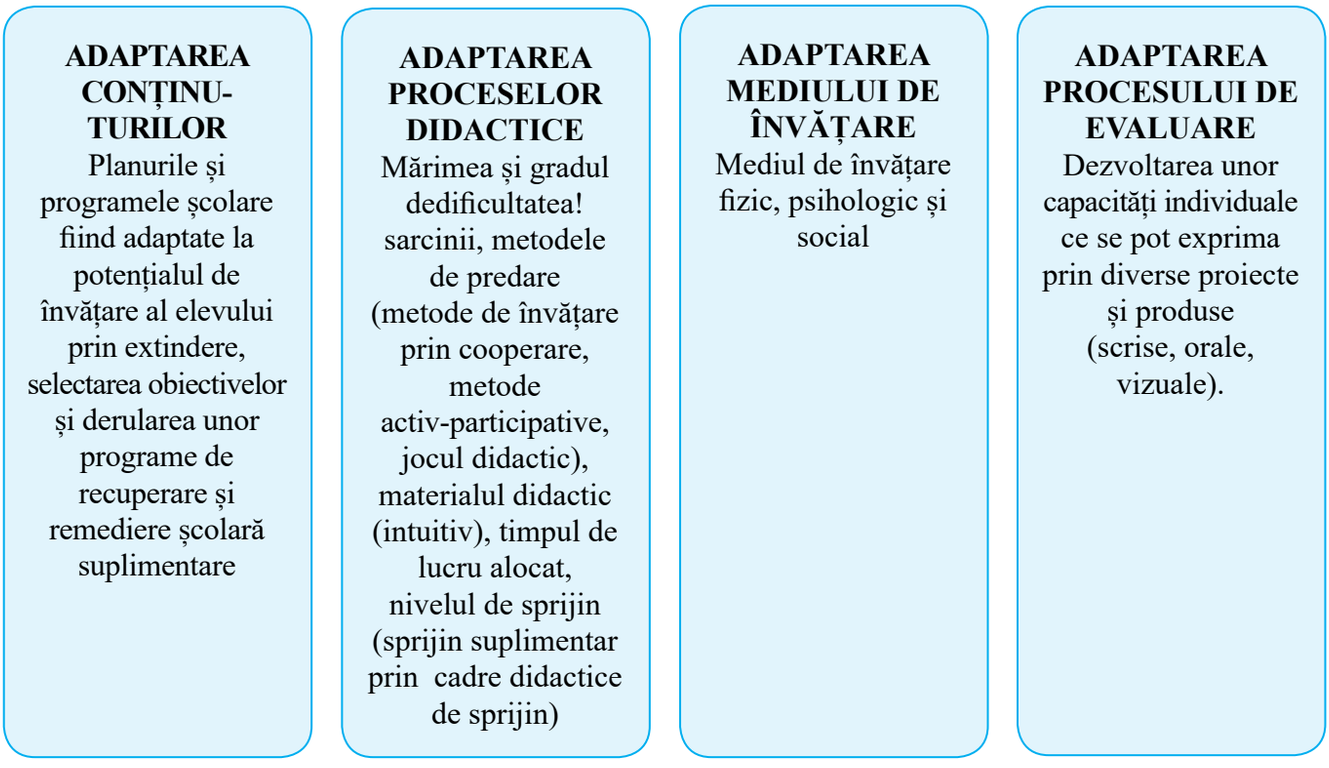
Adaptarea curriculumului realizat de cadrul didactic la clasă pentru predarea, învăţarea, evaluarea diferenţiată se poate realiza prin acţiuni evidenţiate în figura 2.

Modalitatea de evaluare poate fi adaptată în funcţie de potenţialul individual.

Evaluarea trebuie să vizeze identificarea progresului real realizat de elev luând ca punct de plecare rezultatele evaluării iniţiale. Aceste rezultate conduc la selectarea obiectivelor pe care le propunem, la selectarea conţinuturilor şi a acelor activităţi de învăţare care vor corespunde cel mai bine nevoilor copilului în cauză în scopul unui progres educativ.

După o adaptare corectă a programei şcolare realizată de către cadrul didactic de la clasă, în colaborare cu cadrul didactic de sprijin, la potenţialul elevului, urmează structurarea unui plan de intervenţie personalizat cu un scop (obiective pe termen lung) şi obiective pe termen scurt.

Fig. 2. Modalități de adaptare a curriculum-ului.

Scopul final al acestuia este de a răspunde cerinţelor elevului pentru asigurarea dezvoltării sale, coerenţei şi complementarităţii intervenţiilor ulterioare.

Concluzii

Adaptarea curriculară este un mijloc de realizare a procesului educațional individualizat cu referire la elevii cu CES. De regulă, adaptări curriculare pot avea loc pe două direcții: prin aplicarea curriculumului general cu adaptări psihopedagogice, în materie de evaluare și ambientale; prin modificarea/restructurarea curriculumului general. În acest sens, procesul de individualizare presupune ca elevii cu CES vor parcurge materia de studiu conform curriculumului general, beneficiind de tehnologii educaționale individualizate, adaptate la particularitățile elevilor și care vor contribui la realizarea finalităților educaționale generale. Anume, în acest caz se va considera că elevii cu CES realizează curriculumul general adaptat. Psihopedagogic, în materie de evaluare, ambiental.

Proiectarea și realizarea adecvată a adaptărilor diminuează dificultățile de învățare ale elevilor cu CES și asigură formarea/ dezvoltarea competențelor conform curriculumului educațional.

Referinţe:

1. AVRAM, C. D. *Integrarea copiilor cu cerințe educaționale speciale în învățământul de masă.* Cluj-Napoca: Editura Meritocrat, 2022.
2. BESOI, V. *Integrarea copiilor cu cerințe educaționale speciale (CES) în școlile de masă.* În: *EICT, Revista Educației,* 2021.
3. HADÂRCĂ, M., CAZACU. T. (2012). *Adaptări curriculare și evaluarea progresului școlar în contextul educației incluzive. Ghid metodologic.* Chișinău: Cetatea de sus.
4. KAUFMAN, J. (1989). *The regular education initiative as Regan, Bush education policy: A trickle-down theory of education of the hard-to-teach, Journal of Special Education,* nr. 3/1989
5. MUȘU, I., TEFLAN, A. (1999). *Teoria educațională integrată.* București: Editura Pro Humanitate
6. PĂUNESCU, C. (1983). *Copilul deficient - cunoașterea și educarea lui*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.

7. SPIRIDON, G. *Modalităţi de integrare a copiilor cu cerinţe educative speciale în învăţământul de masă*. În: *EICT, Revista Educației,* 2018.
8. VRĂSMAȘ, T., DAUNT, P., MUȘU, I. (1996). *Integrarea în comunitate a copiilor cu cerințe educative speciale. Ministerul Învățământului.* UNICEF. București
9. WOLFENSBERGER, W. (1983) *The principlas of normalization in human resoureces*, Toronto: National Institute of Mental Retradation.

Date despre autori:
Florin CHEIA, doctorand, Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Departamentul Științe ale Educației, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova.
E-mail: florincheia@yahoo.com
ORCID: 0009-0002-4044-8996.

Vladimir GUȚU, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar, decanul Facultății de Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova.
E-mail: vladimir.gutu@yahoo.com
ORCID: 0000-0001-5357-4217.

Prezentat la 18.09.2023